

YÜZ ON BİR YIL ÖNCE BİR MAYIS SABAHİ

CEMİL MERİÇ

TT 581330

1961'de «Tagor'u sevmem» diye yazmışım defterime : Tagor da Goethe gibi insanların acılarına zirveden bakar. Deniz kızlarına benzetirim onları. Büyüklü şarkılarıyla, boğulanlara, kaybettikleri hayatın ne kadar dilruba olabileceğini hissettiren deniz kızlarına.»

1963'de şöyle yazmışım : Anayurtlarına Hind'in hazinelerini taşıyan İngiliz gemileri, Hind'e Avrupa'yı getirdiler. Kalküta, iki kıtanın kucaklaştığı belde. Tagor, iki kültürü kaynaştıran adam, iki kültürü ve iki devri. Binlerce yılın ötesinden gelen bir ses bu. Binlerce yankısı olan bir ses... Hind'in, Şiir'in, Ezeli'nin sesi. Kâh coşkun ve bulanık, kâh durgun ve berrak, Ganj gibi.

Tagor'a Batı'yı tanıtan Brahmo Samaj. Brahmo Samaj'ı Ram Mohan Roy kurdu, Brahmo Samaj'ı ve çağdaş Hind'i. Her kitabı okumuş Roy, her konuya eğilmiş, her insanı sevmiş. Hıristiyanlıktan ahlâkı almış, islâmiyetten tevhidi. Bu yavuz iman ihtilâlcisinin önünde mabetler kapılarını kapamış. Roy, bütün inançları, bütün insanları, bütün mabetleri bağrına basan bir mabet açmış : Brahmo Samaj. Bu bir mabet değil yalnız, bir mektep de : mücahitler yetiştiren bir mektep. Bütün Tagore ailesi, o kutsal ocaktan feyz aldı. Rahindranath Tagore'u batıya bağlayan da o. Doğu'nun içinde eriyen, ışık olan, ahenk olan bir Batı.

Avrupa, insanı Tagore'un vatani. Şair Tagore ilhamını Vedalardan alır, mistik Tagore Upanişadlardan. VEDA'lar şiirin de, dinin de, düşüncenin de kaynağı. Tabiatın her kuvvetini tanılaştıran bir inanç. Belki çocukça ama yiğit ve iyimser. Gitanjali'nin ışığı, ihtiyar rişilerin «Roda sipram agnim»i (Işık, sevgili ışık).

UPANIŞAD'lar her düşünceye söz hakkı tanıyan tek kutsal kitap. Kemeri her adımda çökeceğe benzeyen bu köprü için yıldan beri yüz milyonlarca Hindliyi huzura ulaştırmış :

«Gökte bir tek ay var, akisleri sonsuz. Her testinin suyunda başka bir ay. O testilerden biri de sensin». «Her meyvede tohum, her canlıda Tanrı. Onun için seviyoruz cananı, çocuğumuz Ondan bir zerre diye aziz. Sevgin bütün varlıkları kucaklamalı, onu, ben'i, onlar'ı değil. Bütün varlıkları yani Tanrıyı.» «Kurtuluş, Kesret'den Vahdet'e dönüş.

Tanrının içinde kaybolmalısın. Ummana dökülen ırmaklar gibi, benliğinden sıyrılmalısın. Ne kalıbın, ne de adın kalmalı.» «Tanrı nedir diye soruyorsun, Tanrı sensin : Tat twam asi». Upanişad'lar böyle söylüyor.

Tagore'u dinleyelim : «Yapraktan taçlarında ağaçların, güneş yükseliyordu, hür ve şuh. Sabahtı, balkonumdaydım. Açıldı gönlümün kapıları, dünyalar doldu içime. Oynaşan, cıvıldaşan dünyalar».

Şaire içindeki tanrıyı keşfettiren : tabiat. Vuslat : sonlu'da sonsuzu bulmanın sevinci. Sevinç, her yanda sevinç. «Beni de çağırdılar hayat denen şölence. Rebabımı alıp koştum». Upanişadlar ne diyor : «Kâinat sevinçten doğdu, sevinçe koşuyor, sevinç içinde eriyecek». Ama «acıların anahtarıyla açılır sevincin kapıları». «Bir ney'e benzesin ömrün, onu nağmelerle doldur». Tagore'da adem kaygusu yok. Sevgililer ondan şarkı bekliyor. Öbür dünyayı neden düşünsün. Biliyor ki besteleri ebedî. Biliyor ki ezal kıyılarında ne bir ümit kaybolur ne bir mutluluk. Varlıkların son durağı burası. Sen de karış dalgalara ve sonsuzlukta kaybol.

Din, bir susuzluk, sonsuza karşı duyulan bir özlem. Bilgi değil, aşk. Aşk öğretilir mi? Dini, mektebe sokmak yanlış. O, dost bir iklimde kendiliğinden çiçeklenmeli. Hind bilgeleri ormanda otağ kurarlardı. Kâinatın ruhu ile insanın gönlü, sessizlikte kaynaşır. Kuşlarla çiçeklerle kardeşiler. Dua ile başlardı günleri, dua ile biterdi. Şair de, insanla tabiatı kaynaştırmak için Santiniketan'ı kurdu. Bir tekke idi Santiniketan, bir aşiyandı. Kapısında şu cümleler selâmlıyordu sizi : «Burada hiçbir puta tapılmaz, burada her inanca saygı gösterilir». Terbiye metodları, bir başka ülkeden ithal edilemezdi. İnsan ağaçlar gibi boy atmalı idi, kendi toprağında. Dallarını göğe uzatmalıydı. Yabancı terbiye bu serazad, bu yaşayan ağacı, kesip anbalaj sandıkları yapıyordu ondan. Hayatı kuruyordu. İnsanı öldürüyordu içimizde.

Çevresindekiler Üstad diyorlardı Tagor'a : Gurudev. Gandhi «Büyük Kılavuz» diye selâmlıyordu onu. Kendisi «Kavih» adını benimsiyordu. Şair demektir Kavih, bilge demektir. Bir nevî meczub-u İlahî. Edebiyatın belli bir bölgesine, dar bir bölgesine hapsedilemezdi o. Hem gönül, hem düşünce

adamıydı. İlhamlarını kâh sesle, kâh sözle, kâh çizgi ile dile getiren bir düşünce adamı. Kadim şiirler gibi.

Altın bir rebabda inleyen şarkı Tagor. İhtirasların ummanı üzerinde yükselen ezelinin şarkısı. Bir Fransız yazarı, şöyle tanıtıyor şairi: «Tagor'a ilk defa yaklaşıyorsanız, bir mabedde sanırsınız kendinizi. Fısıldayarak konuşursunuz ancak. Sonra bu mağrur, bu kibar çehreyi daha yakından inceleseniz, çizgilerinin sükunu ve musikisi altında, dizginlenen acılar sezersiniz, vehimlerden kurtulmuş bir idrâk, hayat kavgasına erkekçe meydan okuyan yiğit bir zekâ» (Romain Rolland).

111 yıl önce bir mayıs sabahı bir çocuk doğmuş Hind ellerinde. Babası Güneş (Rabindra) koymuş adını; büyüyünce güneş gibi dünyayı aydınlatacak, demiş.

Bengalli bir hekim, çağımız gerçekten de Rabindranat çağı, diyor. Hind'in batısından, Birmanya'ya kadar, bengalce konuşulan her yerde onun şiirlerini duyarsınız. Tagor, hayatı bütünüyle yaşayan, bütünüyle terennüm eden ilk Hind velisi...

Refah içinde geçen bir çocukluk. Şiir bir haleydi, nağme bir kanat. Ve öylesine munisti ki bu çocuk, sincaplar dizlerine tırmanıyor, avuçlarına

konuyordu kuşlar. Genç yaşta ölmek istemeyen bir Shelley...

Sonra, Hind tarihinin fırtınalı günleri. Ülkeyi ikiye bölmek isteyen Lord Curzon. 1905. İngiliz mallarına boykot. Ve bu kutsal cihada bütün varlığıyla katılan Tagor. Mitingler, nutuklar. Nihayet şairin tereddütleri; ya hatalı bir parola şahlanan kalabalıkları kanlı bir maceraya sürüklerse! Çevresindekilerin dar milliyetçiliğinden endişe duyan Tagor Santiniketan'a çekildi. Şiirler yazdı, şarkılar besteledi, şakirtler yetiştirdi. Gitanjali yazarı bir «los leader»di artık. Etrafındakiler için kaybedilmiş, insanlık için kazanılmış bir lider.. Tagor için milletler yoktu, millet vardı. Acı çeken, dövüşen, düşüp kalkan, ve alın teriyle ıslanan çetin yolda durmadan ilerleyen millet: bütün insanların milleti.

Avrupa'yı seviyordu şair: Shakespeare'lerin, Hugo'ların, Goethe'lerin Avrupa'sını. Ama gözü bağlı bir aşk değildi bu. Çağdaş Avrupa şatafatlı adlar takmıştı bencillğine. Aile, sınıf, millet. İpek eldivenler geçirmişti pençelerine. Kutsal mefhumların gölgesinde her cinayeti işlemişti. Bir yamyamlar medeniyetiydi batı medeniyeti. Kıtaları yiyerek semiren bir medeniyet. Ama altın buzağıya tapan sömürücü Avrupa'nın yerinde bir başka Avrupa

TOPRAKTAN VAZOYA

Hep, yokluğunla çoğaldırın çiçek!
Ama o dağın ardı, ah o dağın...
Yaktım sigaramı, bitti - bitecek;
Dünyanın son günü değil ya canım
Hele bir - yol otur, durduğun yerde.

Kokun var, beni mi çağırdın çiçek?
Gözlerimle duyar - oldum sesini.
El - ermez, güç - yetmez; nemize gerek :
Özlemin, gelin olup gitmesini
Bekleyiş; ve sonra kırmızı perde...

Benden başka kimleri kırdın çiçek,
Utancından çatlama mı saksın?
Kuytularda tesbih çeker kaç istek,
Çevren kalabalık ve vazodasın;
Yokluğun var ama, çoğalman nerde?...

Nermin Pura

GÜLTEKİN SÂMANOĞLU

daha vardı : barışçı Avrupa, düşünen Avrupa. Canavarlar yaratan Avrupa, canavarları tepeleyen savaşçıların da vatanyıdı. Maddenin karanlık zindanında mahpustu insan ruhu, onu Batı'nın tekniği kurtaracaktı. Doğu, sonsuzu kucaklayan düşüncesini armağan edecekti insanlığa, Batı, tekniğini. Biri ruhtu, öteki madde. İki medeniyetin kucaklaşması Asyalı şairin en büyük emeli, en muhteşem ümidiydi. Tan yerinin ağarmağa başladığı bir çağdaydı...

Gandi ile Tagor Hind düşüncesinin iki kutbu. Kalplerinde aynı kutsal inançlar tutuşuyordu. Zor'a düşmandılar, sömürgecilğe düşmandılar. Ama uçurumlar vardı aralarında : yaşayışları başkaydı, duyusları başkaydı, anlayışları başka. Biri imanla şefkatin dehası, tek arzusu yeni bir insanlık yaratmak; öteki sakin, serazat bir gönül, bütün varlıkları kucaklayacak kadar geniş, bütün tezatları ahenkleştirecek kadar güçlü. İngiltere ile işbirliğine karşıydı. Gandi Avrupa'yı söküp atmak istiyordu Hind'den. Tohum serpmeden önce toprağı temizlemek lâzımdı. Tagor, ahenk bozulmasın diyordu, ne varsa kalsın. Azgın ihtirasların üstünde kanat çırpın bir şar-

HİKÂYE

En güzel günlerimizi onlar
En güzel aylarımızda
Gözlerimizde bin sevgi
Sen ve şakrak çocuklar

Mevsim yazdı ya bahardı
Başınızda kuşlar kelebekler
Ve dinmeyen kavak yeli
Masamızda çiçekler

En güzel şarkıların söylediğimiz
Gün uzun gece durgundu
Sularda yanıyordu sessizce bir ay
Yüreklere gayri her yer suskundu

Kentlerse büyüyordu gıgide sevgimizden
Yollar ve denizler
Hep Roma'ya çıkıyordu
Evren taşıyordu içimizden

En güzel günlerimizi onlar
Sen ve ben ikimiz
Sen çocuk ben çocuk
Kırlarda uçuyordu yüreklerimiz

METE ŞÂMİLGİL

kiydi Tagor, ezeli'nin şarkısı. Uğultudan hoşlanmıyordu, kandan hoşlanmıyordu. Çocuklarla oynamak istiyordu kumsalda. Tanrı da çağların kağıttan gemilerini rüyalarıyla doldurup değişiklik girdabına fırlatmıyor muydu? «İnsanlığın bütün zaferleri benim zaferim diyordu şair... Hiç bir millet tek başına kurtulamaz. Birlik: hakikat; bölünüş; vehim (mâyâ).» Gandi ise Avrupa mâyâdır diye haykırıyordu, Hind eski ihtişamına kavuşabilmek için bu mâyâdan bir an önce kurtulmalı. Tagor, Gandi'nin politikaya karışmasını kutsiyetine yakıştırmıyordu. Kazandığı hudutsuz itimattan korkuyordu. Bir insan ne kadar büyük olursa olsun bir ülkenin kaderine hükmedememeliydi. Gandi, kadim rişiler gibi, Hind'in bütün bilgelerini işbirliğine çağırıyor, sadece emrediyordu : «eğirin, dokuyun.» Tek iş kalıyordu yapılacak : boyun eğmek. Dış hürriyet adına, iç hürriyeti eziliyordu insanın. Çıkışı kutsallaştırıyordu Gandi, ama yalnız mide değildi insan. Şair coşuyordu : «Fecirle uyanan kuş yalnız yiyecek aramaz. Kanatları yorulma bilmeden göğün davetine cevap verir. Işığa neşideler terennüm eder hançeresi. Bizim de şafağa karşı ödevimiz var : bir olan'ı, renk ve sınıf farkı tanımayan'ı, hepimizi nimete gark eden'i anmak.»

Şair haklıydı belki, zirvelerde kanat çırpıyordu o. Ezeli'de yaşıyordu. Ama anın ihtiyaçları vardı : acıları dindirmek, hemen dindirmek, mutlaka dindirmek. Gandi'nin cevabı dünyanın bütün şairlerini susturacak kadar kesindi : «Hind alevler içinde, önce yangını söndürelim; şair şarkılarını sonra söylesin. Hind'i çıkırğa zorlayan : açlık. Hindli aç. Tagor kuşlardan söz ediyor. Kuşların karnı tok ve kanatları dinlenmiş. Şarkılar açların acısını dindirmiyor. Bugünün vazifesi yün eğirmek ve İngiliz kumaşlarını yakmak. Yarına Allah kerim.»

Sefaleti inkâr etmiyordu şair. Ben şairim, diyordu, askerlik oyunu oynayamam. Ve Hind'i Avrupa'ya tanıtır, Avrupa'ya sevdirdiyordu. Gandi hakikatti, Tagor rüya. Tagor'un vatani istikbaldı, istikbali bile aşan bir vatan : Ebediyet. Heine gibi tabutuna bir kılıç konulmasını istemiyordu Tagor. Barış'ı, neşe idi, neşide idi. Nehru, Glimpses of World History'yi Tagor'un şu mısralarıyla tamamlar :

Düşüncenin her korkudan azad olduğu bir ülke,
Bir ülke ki insanları dimdik,
Dünya duvarlarla bölünmemiş,
Kelimeler gönlün derinliklerinden fıskırır,
Emek kemâle uzatır kollarını.
Aklın ırmağı alışkanlıkların karanlık çölünde kuruyup
gitmemiş
Ne olurdu Tanrım! benim yurdum da böyle bir ülke
olsa!

Büyük şaire yüz on bir yılın ötesinden selâm.

